

Školitelský posudek k diplomové práci Jolany Miličičové

Ekologie zdi: Etnografie bělehradských murálů (FHS UK, 2023)

Diplomová práce Jolany Miličičové je pokusem etnograficky zachytit poválečné, postsocialistické a neoliberalizační dynamiky srbské společnosti, a to prostřednictvím „murálů“, velkoplošných maleb obývajících zdi hlavního města Bělehradu. Jedná se o pokus vskutku imaginativní a originální. Autorka pracuje s tezí, že na murály je analyticky produktivní nahlížet jako na komplexní sociomateriální entity, které není možné redukovat na jejich vizuální a symbolickou stránku a které vykazují pozoruhodnou relačnost a činorodost. Nutno podotknout, že tato teze není samoúčelná, ale je pevně ukotvená v rozsáhlém etnografickém materiálu, který Jolana Miličičová ve své práci prezentuje. V následujících řádcích tohoto školitelského posudku shrnuji, v čem podle mého názoru spočívá kvalita a přínos této práce.

Přestože diplomová práce neobsahuje u kvalifikačních prací obvyklou „teoretickou kapitolu“ (a v podstatě není ani jako celek obvykle strukturovaná), jedná se o práci teoreticky a konceptuálně nasycenou. Důraz na relačnost a agency murálů opírá autorka především o úvahy Gregory Batesona a Tima Ingolda. Díky této teoretické senzitivitě tak můžeme sledovat, jak se konkrétní bělehradské murály rodí a dýchají, vyvíjí se a mění, stárnou a rozpadají se. A současně s tím můžeme sledovat, jak jsou murály schopné propojovat cihly, omítky, ruce, barvy, kolemjdoucí, nadnárodní korporace, městské čtvrti, časovosti, emoce i ideologie. Tato teoretická a konceptuální senzitivita, prostupující jednotlivé kapitoly práce, tak autorce umožňuje rozumět murálům jako jakýmsi „organismům“, tedy (sociomateriálně) živoucím entitám, které jsou nejen utvářeny prostředím, ale i aktivně toto prostředí utváří a přetváří (odtud tedy důraz na metafory ekologie či ekosystému). A zde jsme u dalšího důležitého momentu teoretického nasycení práce. Jestliže analyzované murály reflektují a spoluutváří aktuální témata srbské společnosti jako je znečištění životního prostředí, gender, politiky paměti a nacionalismus, pak autorka pracuje s rozsáhlou literaturou k jednotlivým tématům, která přesvědčivě zvrstvuje její etnografická data.

Etnografická rigoróznost, robustnost a imaginace, které jsou výsledkem opakovaných terénních pobytů v Srbsku (v celkovém trvání půl roku), jsou další pozoruhodnou stránkou

práce. Zde bych chtěl především vyzdvihnout progres, kterým autorka prošla od svého prvotního nadšení pro vizuální stránku murálů k osvojení si jazyka (který ji umožnil například promýšlet terénní výzkum skrze lokální idiom „bleji“); k profesionálnímu i ohleduplnému pohybu v „terénu“, které signalizuje nejen rozsah pořízených rozhovorů, fieldnotes, vizuálních zdrojů, atd., ale i adaptace na „lokální vědění“, jak prozrazují reakce některých informantů (s. 70); a v neposlední řadě i ke nepřetržitému reflektování celého procesu etnografování. Autorčino promýšlení její „půlené identity“ v návaznosti na práci Lily Abu-Lughod, strachu, který dokázal kolem sebe šířit konkrétní murál a který se stával pro autorku hmatatelnější čím víc se dostávala do dosahu jeho ekosystému, či promýšlení toho, jak textuálně čelit orientalizujícím stereotypům srbské společnosti, dodává práci na etnografické síle. Etnografování v *cizím* jazyce a místě umožňuje autorce tematizovat specifické registry jinakosti, které pro mnohé kvalifikační práce zůstávají mimo hru, protože mají terény *doma*. Zde bych si nicméně dovolil určitou výtku. Snaha o přiblížení a zprostředkování specifických registrů jinakosti „českému publiku“ (s. 22) vede na některých místech k podrobným deskripcím, které ztrácí na zhuštěnosti, a v konečném důsledku způsobují lehkou nadměrnost práce.

Za vyzdvižení stojí též autorčina strukturace práce a narativní styl. Kapitoly, které analyzují pět konkrétních ekologií murálů, jsou koncipovány jako výpravy částmi Bělehradu, které zprostředkovávají každodenní život této metropole a jejích obyvatel. Nicméně čtenář si záhy v tomto poutavém vyprávění uvědomí, že nejde ani tak o městské obvody a čtvrti, ve kterých se jednotlivé murály fyzicky nacházejí, ale o „obvody“ (circuits) v Batsonově smyslu, které nejsou definovány jen teritoriem, ale propojeními mezi specifickými lidskými i nelidskými aktéry a entitami a jejich časoprostorovými proměnami, které navozují. Z tohoto důvodu pochod ke katabolickému murálu v ulici Žorža Klemansoa čtenáře zavádí k plicím obyvatel Bělehradu a ke světovým žebříčkům znečištění; výprava k murálu v ulici Njegoševa, o jehož existenci na zdi se urputně bojovalo, pak vede na půdu Evropského parlamentu i do doby násilného rozpadu Jugoslávie a bombardování Srbska Severoatlantickou aliancí.

S ohledem na výše uvedené, diplomovou práci Jolany Miličiové považuji za velice zdařilou a výzkum, ze kterého čerpá, za inspirativní. Věřím, že na půdorysu práce a výzkumu vznikne několik odborných článků, které mohou mít ambici přispět ke studiu současných proměn jihovýchodní Evropy, i k obecnější antropologické debatě o (uměleckých) intervencích ve veřejném prostoru.

Práci doporučuji jednoznačně k obhajobě a navrhuji hodnotit jako **výbornou**.

Otázky k obhajobě:

- 1) Autorka v práci uvádí, že výběr murálů pro její etnografický výzkum byl motivován „snahou předat českému publiku co možná nejširší náhled srbské společnosti pokud možno nezatížený orientalizujícími obrazy, které mě často zasahovaly na osobní úrovni“ (s. 22). Jaká další kritéria hrála roli při výběru analyzovaných murálů a do jaké míry jsou zvolené murály *reprezentativní* pro bělehradskou ekologii zdí?
- 2) Co jsou podle autorky hlavní limity etnografického zkoumání murálů a souvisejících intervencí ve veřejném prostoru?

V Praze 31. 5. 2023

Jaroslav Klepal